

Ο Δυτικός Ορθολογισμός ως πρόβλημα.

του Olivier Clement

Η μηχανή και το άτομο είναι παγκόσμια αποκτήματα του δυτικού πολιτισμού. Τον ερχομό τους επέτρεψε η βιβλική, και μόνον, αποκάλυψη.

Η Βίβλος απορρίπτει τις κοσμικές μαγείες. Ο Θεός δημιούργησε τα πάντα «εκ του μηδενός»: πράγμα που σημαίνει πως η δημιουργία προέρχεται από τη θεία βούληση, που της δίνει ταυτόχρονα σύσταση και θεϊκή διαφάνεια. Ο κόσμος δεν είναι μια αυταπάτη, ένας τάφος ή ένα φευγαλέο παιχνίδι του θείου• απαρχής, είναι μια πραγματικότητα ωραία και καλή, μια γλώσσα ανάμεσα στο Θεό και τον άνθρωπο.

Ο τελευταίος έχει ως προορισμό του να γίνει, ταυτόχρονα, βασιλέας και ιερέας της γης. Έχει ως αποστολή του να καλλιεργήσει το περιβόλι του κόσμου και ν' αυξήσει την ομορφιά του. Ν' αποβεί κύριος όλων, αλλά με μια χειρονομία ζωογόνου προσφοράς... Ο Θεός, μέσα στον παράδεισο, προ της πτώσεως, αλλά, μυστικά, και ίσαμε σήμερα, ζητάει από τον άνθρωπο «να ονοματίσει τα ζώντα»: εργασία, ποίηση, ενορατική μελέτη σημαίνουν εδώ το ίδιο, ο άνθρωπος ανακαλύπτει την πνευματική ουσία των πραγμάτων, διακρίνει στο καθένα το θείο λόγο και, αφού τον οικειοποιηθεί, τον επιστρέφει στο Θεό, σφραγίζοντάς τον με τη δική του ιδιοφυία...

Ωστόσο, δεν παύουμε ν' αποτυγχάνουμε σ' αυτό το ρόλο, που μας απομένει ως νοσταλγία. Παρεμβαίνουν οι «δυνάμεις του σκότους», που προξενούν τη φρίκη στον κόσμο. Το ψέμα του Αδάμ και η φυγή του — «Αδάμ, που ει;»—, το κρίμα του Κάιν, η απόκρυψη του παραδείσου, η εμφάνιση του θανάτου ως παράδοξου φαινομένου που οδηγεί στο μηδέν, ιδού ακόμη η κατάστασή μας. Επιλήσμον του Θεού ο άνθρωπος, αλλά πάντοτε διψώντας τη θέωση, θα ήθελε να κατακτήσει τη γη. Τη θεία διαφάνεια των πραγμάτων τη μεταβάλλει σε καθρέφτη του Νάρκισσου. Τότε εισέδυσαν οι μαγείες στον κόσμο, η συμμαχία της βίας και του ιερού, η σύλληψη του κόσμου ως αυταπάτης και ως τάφου.

Μετά από μια μακρότατη προπαρασκευή, γεμάτη αίμα και φως, η οποία προσανατολίζει ολόκληρη την ιστορία και βρίσκει τον άξονά της στον προορισμό του Ισραήλ, ο Θεός έγινε άνθρωπος, για ν' αλλάξει το νόημα του θανάτου και να ξανανοίξει στους ανθρώπους το πλήρωμα της κλήσεώς τους. Εν Χριστώ, ο άνθρωπος αποκαταστήθηκε στην αξία του «κατ' εικόνα Θεού» προσώπου, που υπερβαίνει έτσι αδιάκοπα τον κόσμο, αλλά είναι κεκλημένος, με την αναπομπή της ευχαριστίας, να μεταμορφώσει τον κόσμο σε «σώμα Θεού».

Ο διαλογισμός της αρχαίας Εκκλησίας —που συνθέτει τον κανόνα της πίστεως με το έργο των επτά μεγάλων οικουμενικών συνόδων— κατέστησε δυνατή στη Δύση την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνικής. Αυτός ο διαλογισμός έχει σφραγισθεί με το αίμα των μαρτύρων και το φως των μεταμορφωμένων οσίων. Οι μάρτυρες κατέστρεψαν τη μη διαφανή ιερότητα της εξουσίας, τη θεοποίηση του Κράτους: προσεύχονταν για τον αυτοκράτορα, αλλ' αρνούσαν να τον ονομάσουν θεό. Οι μοναχοί κατέστρεψαν τη μη διαφανή ιερότητα του έρωτος, της γης και των Άστρων. Έτσι, η ιστορία και το σύμπαν ξεριζώθηκαν από τους θεούς και αποδόθηκαν στον άνθρωπο: στο μέτρο, τουλάχιστο, που ο άνθρωπος αναγνωρίζεται ως δημιουργήμα, του οποίου η τεχνική παραμένει στην υπηρεσία της ιερουργίας. Ίσαμε το 17ο αιώνα, τουλάχιστο, η επιστήμη εθεωρείτο ως μελέτη της θείας σοφίας που επενεργεί μέσα στο σύμπαν.

Οι χριστιανικοί χρόνοι επεξεργάστηκαν τα γνωρίσματα ενός «θεοανθρωπισμού», κατά τη διάρκεια του οποίου έλαβαν χώρα οι μεγάλες τεχνικές εφευρέσεις: για παράδειγμα, ο υδρόμυλος, ο ανεμόμυλος, στο βυζαντινό πολιτισμό, και ακόμη, στη Ρωμανική και πρώτη Γοτθική εποχή,

όλη η δέσμη των ανακαλύψεων που σημαδεύει την αρχή της β' χιλιετηρίδας: αποφασιστική βελτίωση της άμαξας, μεγάλο άροτρο με ρόδες που πετούσε τα χώματα στα πλάγια, πυξίδα και τιμόνι στο πλοίο.

Τον ίδιο καιρό, οι οικουμενικές σύνοδοι επεξεργάστηκαν, για να προσεγγίσουν, αρχικά, το μυστήριο του θείου, έπειτα, εν Χριστώ, το μυστήριο της συγγένειας με τον άνθρωπο, την έννοια του προσώπου, για το οποίο δεν έχουμε πια σήμερα καμιά σχεδόν ιδέα, γιατί το συγχέουμε με την έννοια του ατόμου. Εν Θεώ, το πρόσωπο είναι ο μοναδικός «τρόπος υπάρξεως» της ανεξιχνίαστης θείας υπερουσίας: το πρόσωπο υπάρχει μονάχα εν σχέσει. Μέσα στο Σώμα του Χριστού, κάτω απ' τις φλόγες του Πνεύματος, ο άνθρωπος δέχεται τη δυνατότητα της μέθεξης μ' αυτή την τριαδική ύπαρξη: όντας πρόσωπο κεκλημένο απ' το θεό και προκαλούμενο απ' αυτή την κλήση, ο Άνθρωπος υπερβαίνει ριζικά τον κόσμο, δεν είναι ένα κομμάτι της ανθρωπότητας και του σύμπαντος, αλλ' αυτά τα δυο τα φέρνει μέσα του για να τα κοινωνήσει με την αληθινή ζωή• υπερβαίνει το φυσιολογικό και ψυχολογικό εαυτό του, τη γενετική κληρονομιά του, τα υπολείμματα της προσωπικής του ιστορίας και του περιβάλλοντός του, με την ικανότητα να τα μεταμορφώνει όλα αυτά, εφ' όσον αφήσει να επενεργήσει μέσα του το φως και η δύναμη που δεν είναι εκ του κόσμου τούτου... Απεριόριστη αποκάλυψη, που υπερβαίνει, ταυτόχρονα, την ατομική μοναξιά των δυτικών και τη διάλυση ενός απρόσωπου θείου, ενός ιεροποιημένου σύμπαντος, των ανατολικών. Τα αχώριστα θέματα του προσώπου και της κοινωνίας (communio) έγιναν, έκτοτε, ο μυστικός υποκινητής της ιστορίας.

Ο χωρισμός της χριστιανικής Δύσης και Ανατολής, κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του Μεσαίωνα, άλλαξε βαθιά το πνευματικό περιεχόμενο, όπου αναπτύχθηκε ο πολιτισμός της τεχνικής και του προσώπου. Δεν το έχουμε αρκετά προσέξει, η ανύψωση του ανθρώπινου στοιχείου που θα χαρακτηρίσει την Αναγέννηση, εγκαινιάζεται στην ανατολική χριστιανοσύνη το 12ο αιώνα, για ν' αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια της λεγόμενης ενίοτε, αλλά με τρόπο υπερβολικά περιορισμένο, «αναγεννήσεως των Παλαιολόγων». Όσοι έχουν θαυμάσει τις πρώτες τοιχογραφίες του Μυστρά, την εις Άδου κάθοδο του Χριστού της Χώρας, στην Κωνσταντινούπολη, ή περισσότερο τις εικόνες, με τη βασιλική τρυφερότητα, των σέρβικων μοναστηριών, προπάντων το Χριστό της Κοιμήσεως, στη Σοπότσανι, ή ακόμη, στη Ρωσία, τα έργα του Θεοφάνη του Έλληνα και

του Αντρέα Ρουμπλιώφ, αυτοί μένουν ανάστατοι από την ανάληψη του γήινου στοιχείου, με τις θύελλές του, τα παιγνίδια του, τις ομορφιές του, μέσα στο φως της Μεταμορφώσεως. Γιατί το Βυζάντιο επεξεργαζόταν τότε τη θεολογία των θείων ενεργειών, που αναβλύζουν από τον Αναστάντα, για να συντρίψουν τον κόσμο που σφραγίζει ο θάνατος, και να διαπεράσουν, πραγματικά, το ανθρώπινο σώμα, τη σάρκα της γης, τα πολιτισμικά έργα.

Το Βυζάντιο, λοιπόν, δολοφονήθηκε από τη διπλή έφοδο της λατινικής Δύσης και της μουσουλμανικής Ανατολής: δηλαδή, για να το σχηματοποιήσουμε στο έπακρο, από την έφοδο ενός κόσμου, όπου το ανθρώπινο στοιχείο πήγαινε να γίνει, μαζικά, απρόσιτο στο θείο, και ενός κόσμου, όπου το θείο στοιχείο παρέμενε, μαζικά, απρόσιτο στο ανθρώπινο.

Δεν πρόκειται εδώ ν' αρνηθούμε τη βαθιά χριστιανική ζωή, που συνεχίστηκε στη Δύση ανάμεσα σε ρήξεις και τραγωδίες (ας σκεφθούμε τη Μεταρρύθμιση, μετέπειτα τη γέννηση της εκκοσμικευμένης κοινωνίας), ούτε την εμπειρία του φωτός και της θείας ευφροσύνης, όπου έφτασαν τόσοι δυτικοί μυστικοί. Όμως είναι αναγκαίο να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε γιατί ο δυτικός χριστιανισμός, μολονότι ρίχτηκε με ορμή στη νέα επιστήμη και τεχνική, δεν μπόρεσε να τις φωτίσει, κυρίως, να τις προσανατολίσει. Προχωρώ εδώ στην υπόθεση πως αυτή η ανικανότητα οφείλεται στην αγνοία των θείων ενεργειών. Μεταφερμένη —όχι χωρίς σημασία— στη Δύση από το Ισλάμ, δηλαδή από έναν πνευματικό κόσμο που αγνοεί την ενανθρώπιση, η ουσιοκρατία του Αριστοτέλη, που περικλείνει τα οντά και τα πράγματα μέσα στην ατομική τους ουσία, σχεδόν απαγόρευσε τη σκέψη στην κοινωνία των ανθρώπων με το Θεό και μεταξύ των ανθρώπων με όρους πραγματικής μετοχής. Η σχέση του κτιστού με το άκτιστο δεν είναι πια εφικτή διαφάνεια, αλλά μονάχα αιτιοκρατία. Αν η ίδια η σύσταση του κτιστού δεν γεννάται πια απ' τη θεϊκή του διαφάνεια, τότε είναι απομονωμένη, καταντά μια «φύση» ουδέτερη, με τους μηχανισμούς της που εξαρτώνται από μόνη την ανθρώπινη λογική. Δεν πλανήθηκαν σ' αυτό το σημείο οι φραγκισκανοί, οι οποίοι είδαν στο θρίαμβο της αριστοτελικής γνώσεως την άρνηση του Άσματος των δημιουργημάτων.

Ο άγιος Θωμάς ο Ακυνάτης, πολύ πιο κοντά στην πατερική παράδοση απ' ό,τι υποστηρίχθηκε, εμπόδισε μερικά τούτη την τάση, η οποία όμως επικρατεί με τους διαδόχους του και ο χριστιανισμός τείνει άλλοτε σ' έναν περιθωριακό ευσεβισμό, άλλοτε σε μιαν ηθική πού θέλει να κυριαρχήσει σ' έναν κόσμο φαινομενικά «ουδέτερο». Η μυστική εμπειρία, χωρισμένη από το θεολογικό στοχασμό, δεν γονιμοποίησε πια τη χριστιανική σκέψη και έμεινε στο περιθώριο. Στη νεώτερη εποχή, μονάχα η τέχνη δεν έπαψε ν' αναζητεί μια διαφορετική γνώση, ίσως παραδεισιακή. Η τέχνη όμως, χωρίς νάχει τις ρίζες της στο ιερό, κατάντησε διασκέδαση ή μαράθηκε μέσα στην αγωνία, την αυτοκαταστροφή και την παραφροσύνη. Η τεχνική, εξυπαρχής, πέτυχε να ξεγεννήσει το άτομο έξω από τη μητέρα-γή, αλλά, στερημένη από πνευματικότητα, παραδόθηκε στη βούληση της εξουσίας και του κέρδους. Τα πάντα φάνηκαν δυνατά στο δημιουργό άνθρωπο, που υποστήριξε πως θα χτίσει τη μοίρα του, χτίζοντας το σύμπαν. Θέλησε να γίνει βασιλέας χωρίς νάβη ιερέας. Η «Βίβλος του κόσμου» έκλεισε. Ωστόσο, τίποτα δεν είναι ουδέτερο, ούτε η φύση ούτε η λογική. Η γη, εφ' όσον δεν μεταμορφώνεται, παραμορφώνεται. Ο άγιος Μποναβεντούρα εξέφραζε την παράδοση της αδιαίρετης Εκκλησίας, όταν έγραφε ότι τα πράγματα συνιστούν ένα είδος γλώσσας και ότι το σύμπαν ολόκληρο είναι το βιβλίο, όπου διαβάζουμε, παντού, την Τριάδα. Η βαθμιαία εξάλειψη (ποτέ ολοκληρωτική, είν' αλήθεια, οι μοναχοί κυρίως κράτησαν το μυστικό) της θεολογίας του Μποναβεντούρα προς όφελος μιας αριστοτελικής προσεγγίσεως, όπου η λογική περισσότερο χρησιμοποιείται παρά φωτίζεται από την πίστη, αυτή η εξάλειψη σημαδεύει σήμερα ακόμη τη μοίρα του δυτικού χριστιανισμού.

Ταυτόχρονα, εξαλείφθηκε και η ιδέα της πραγματικής «συνουσιαστικότητας» όλων των ανθρώπων —«αλλήλων μέλη»— μέσα στο Σώμα του Χριστού. Παρά την προσπάθεια του αγίου Θωμά του Ακυνάτη να διακρίνει το υπαρκτικό είναι «υπόσταση» (προσθήκη του μεταφραστή) από την ουσία, η σχολαστική φιλοσοφία επανέλαβε το φιλοσοφικό ορισμό του προσώπου ως ατόμου —ουσίας επιμερισμένης— μιας λογικής φύσεως. Έτσι, η κοινωνία των προσώπων κατάντησε ηθική καθαρά ομοφωνία, ομοιότητα και όχι πια ταυτότητα του όντος. Το πρόσωπο δεν είναι πλέον το απόλυτο, που περιέχει το όλον της ανθρωπότητας και του σύμπαντος και του δίνει τη μορφή του, αλλά ένα τμήμα της ανθρωπότητας, Ένα άτομο, το οποίο χαρακτηρίζουν οι πιο υψηλές ικανότητες της φύσεώς του, η γνώση και η βούληση (αν και αυτή η γνώση είναι ολότελα παράγωγο των αισθήσεων). Οι έννοιες της «ψυχής» και της «καρδιάς»,

μόνες μέσα στο μυστικισμό, διατήρησαν την αρχέγονη αντίληψη της «εικόνας του Θεού».

Έτσι περάσαμε από το πνευματικό πρόσωπο που περιέχει τον κόσμο, στο άτομο που ο κόσμος περιέχει και επεξηγεί. Και, βέβαια, η νεώτερη Δύση ανδρώθηκε μ' ένα πλήθος ατομικών πρωτοβουλιών, οι οποίες λίγο κατ' ολίγο κυριαρχήθηκαν και ηθοποιήθηκαν από τις διαδοχικές αποσαφηνίσεις «των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Αλλά τα «δικαιώματα του ανθρώπου», για πολύ χρόνο αντιτασσόμενα στα «δικαιώματα του Θεού», τα οποία η Ρώμη υπεράσπιζε με άγρια μεγαλοπρέπεια, σιγά-σιγά αποδυναμώθηκαν: το εγώ (βιολογικό, κοινωνιολογικό, ψυχολογικό) εξαρθρώνεται, εφ' όσον δεν αναπλάθεται από το κατ' εικόνα Θεού πνευματικό πρόσωπο.

Η κοινωνία εκφράζεται στην αντινομία του όντος και των προσώπων, της ενότητας και της διαφοράς. Οι δύο πόλοι της αντινομίας άρχισαν να διαχωρίζονται στη Δύση, όταν η ρήξη με την Ανατολή κατέστησε αναπόφευκτες τη Μεταρρύθμιση και την Αντιμεταρρύθμιση. Έκτοτε, οι δύο πόλοι δεν έπαψαν ν' αντιτίθενται ανάμεσα στις δυτικές ιδεολογίες: αναρχία ενάντια στον αυταρχικό σοσιαλισμό, τονισμό του μερικού (ο εθνικισμός, υστέρα ο φασισμός) ενάντια σ' ένα αφηρημένο κίνημα παγκοσμιοτήτας (ο ουμανισμός, ύστερα ο κομμουνισμός), η έκρηξη της αριστεράς ενάντια στη σταλινική απολίθωση, ο ατομικισμός της «Δύσης» ενάντια στο «χαρακτηριστικό άνθρωπο της Ανατολής».

Η πέμπτη οικουμενική σύνοδος —ακόμη ως σήμερα σχεδόν άγνωστη στη Δύση— ξαναθύμισε πως ο ίδιος ο Θεός «υπέμεινε τον θάνατον σαρκί». Είναι ο ενανθρωπήσας Λόγος, «το Εν της Αγίας Τριάδος», ο οποίος, πάνω στο σταυρό, γνωρίζει ανθρωπινά την αγωνία της μοναξιάς και της εγκατάλειψης. Τέτοιος είναι ο «μανικός έρωσ» του Θεού για μας, έρωσ που για τους Έλληνες Πατέρες, είναι ο μοναδικός τρόπος να μεταπείσει την ελευθερία μας χωρίς να την εξαναγκάσει, συνεπώς χωρίς να την καταργήσει. Η δημιουργία του ανθρώπου προϋποθέτει μια κάποια υποχώρηση του Θεού, του οποίου η παντοδυναμία εκφράζεται στην εκούσια αδυναμία της αγάπης. Χρειάζεται η παντοδυναμία ενός άλλου, όχι ενός κατοπτρισμού... Χρειάζεται μια μυστηριώδης αδυναμία, για να παραχωρήσει σ' αυτό το άλλο το χώρο της ελευθερίας του.

Η χριστιανική Δύση δίστασε τραγικά να πάρει απόφαση σ' αυτό το σημείο. Βέβαια, δεν υπολογίζουμε εδώ τις στερεές μυστικές παραδόσεις, που ανακεφαλαιώνουν ικανοποιητικά έναν Άγγελο Σιλέσιο, ο οποίος αρνιόταν κάθε προορισμό και δεχόταν ότι η χάρις προσφέρεται σε όλους, ακόμη και στους δαίμονες, και ότι το μοναδικό αμάρτημα είναι η λατρεία του εγώ. Βέβαια, στον εικοστόν αιώνα, όλα περιστρέφονται ακόμη —όχι χωρίς την παρεμβολή της ορθόδοξης μαρτυρίας— γύρω από την Ζαν ντ' Αρκ του Πεγκύ και τα «Γράμματα από τη Φυλακή» του Μπόνχαϊφερ. Παρ' όλα αυτά, η δυτική θεολογία, πολύ συχνά, αγνόησε τον εκούσιο περιορισμό της θείας παντοδυναμίας και της προσέδωσε μιαν απάνθρωπη υπερανθρωπινότητα. Εξ αιτίας αυτού, η ατέλειωτη φιλονεικία για την ελευθερία και τη χάρη, η θεολογία του προορισμού, ο οποίος εμφανίζεται μετριασμένος, αλλά παρών, στον άγιο Αυγουστίνο και τον άγιο Θωμά και φτάνει στο κατακόρυφο με τη Μεταρρύθμιση: κάθε άνθρωπος, έλεγε ο Θεόδωρος Ντεμπέζ, λαβαίνει κατά τη γέννησή του μια επιστολή σφραγισμένη• θα την ανοίξει ενώπιον του θρόνου του Θεού• τότε θα μπορέσει να διαβάσει αν είναι σωσμένος ή καταδικασμένος.

Είμαστε μακριά, εδώ, από την προσευχή υπέρ της του κόσμου σωτηρίας, που μαρτυρείται αδιάκοπα από τους μεγαλύτερους πνευματικούς πατέρες της Ανατολής. Ο Μέγας Αντώνιος, ο πατέρας των μοναχών, εστάλη κάποια μέρα από το Χριστό σ' έναν παπουτσή της Αλεξάνδρειας να μάθει γράμματα. Ο παπουτσή, αρχικά διστακτικός, τελικά συγκατένευσε: «Ίσως νάναι έτσι... Βλέπω τόσοις ανθρώπους να περνούν. Και προσεύχομαι: Μακάρι να σωθούν όλοι, μόνον εγώ είμαι άξιος απωλείας...».

Στη Γαλλία, θα χρειαστεί η έννοια του σοσιαλισμού προς ένωση των ανθρώπων, για να βεβαιώσουν, για άλλη μια φορά, ένας Ουγκώ, κυρίως ένας Πεγκύ, πως η σωτηρία ταυτίζεται μ' αυτή την ένωση. Η πρώτη γραφή της Ζαν ντ' Αρκ είναι μια σοσιαλιστική μαρτυρία. Απ' αυτήν έρχεται, στην τελική μορφή του έργου, η επίκληση προς όλους τους αγίους να μεσιτεύσουν υπέρ των κολασμένων.

Από αυτή την αντίληψη ενός Θεού ενάντια στον άνθρωπο γεννήθηκε η στάση του ανθρώπου ενάντια στο Θεό. Το νεωτερικό επαναστατικό πνεύμα διαπιστώνει πως ο «θεός» της σμικρύνεται σε κάποια

διάσταση αυτού του κόσμου: προβολή της πάλης των τάξεων, στον Μαρξ, της αδυναμίας και της μνησικακίας, στο Νίτσε, της αποτυχίας στο σεξ, στον Φρόυντ. Γνώσεις και τεχνικές εφαρμογές δημιουργούνται στην πολιτική, την ιατρική ή την ψυχολογία, για να εξαφανίσουν τη θεμελιακή αγωνία, να σμικρύνουν τις ολέθριες συνέπειες της τύχης και της ανάγκης. Αν δεν υπάρχει τίποτε άλλο εκτός απ' αυτόν εδώ τον κόσμο, τότε μια, έτσι θεωρούμενη, γνώση όλων των νόμων του δικαιώνει τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Αν δεν υπάρχει τίποτε άλλο εκτός από την τέρψη των αισθήσεων, τότε πρέπει να παράγουμε προϊόντα και να τα καταναλώνουμε ως τη στερνή ευθανασία. Ο Σολζενίτσιν δεν αστειευόταν όταν έλεγε πως ο πληθωρισμός δεν έχει άλλη αιτία παρά την αμαρτία.

Η μεγαλύτερη από τις οικουμενικές συνόδους υπήρξε, ίσως, η σύνοδος της Χαλκηδόνας, το 453, στην ανατολική όχθη του Βοσπόρου, αυτού του θαλάσσιου ρεύματος, όπου συναντώνται η Ευρώπη και η Ασία. Η σύνοδος της Χαλκηδόνας καθιέρωσε την ένωση εν Χριστώ του θείου και του ανθρώπινου αχωρίστως και ασυγχύτως.

Έτσι, φαίνεται, ότι ο χριστιανισμός, το 19ο αιώνα, ευρύτατα ευσεβιστικός και ηθικολογικός, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, λησμόνησε το δόγμα της Χαλκηδόνας. Ο Φόϋερμπαχ, τον οποίο ο Μαρξ ακολούθησε σ' αυτό το σημείο, υποστήριξε πως «θεός» είναι το καλύτερο μέρος του ανθρώπου, το οποίο ο δεύτερος, από αδυναμία, προβάλλει σ' έναν φανταστικό ουρανό. Έτσι αποδείκνυε την έλλειψη, στο χριστιανισμό των χρόνων του, επικλήσεως για θέωση. Οι δύο όροι του πατερικού δόγματος, βαθύτατα χαλκηδονιακοί, (Θεός γενόμενος άνθρωπος, άνθρωπος γενόμενος Θεός— δηλαδή ολότελα άνθρωπος στην ένωση του με το Θεό) βρίσκονται, έκτοτε, σε μονομαχία. Είναι η μονομαχία που περιέγραψε ο Ντοστογιέφσκυ, του αντίχριστου ανθρώπου - θεού, ενάντια στο φιλόχριστο θεωμένον άνθρωπο. Η Χαλκηδόνα έχει λησμονηθεί, ο Χριστός έχει ξανασταυρωθεί.

Ο δυτικός ορθολογισμός θριαμβεύει σήμερα. Οι τεχνικές εφαρμογές και οι ιδεολογίες τον εξάπλωσαν σε όλη τη γη. Εξάρθρωσε τους παλαιούς πολιτισμούς, οι άνθρωποί τους ζητούν απ' αυτόν το «ευ είναι» και την ελευθερία. Ωστόσο, για να επαναλάβουμε τη φράση του Μάξιμου του Ομολογητή, τι σημαίνει «ευ είναι», που δεν μπορεί ν' αποβεί «αεί είναι»; Και τι είναι μια τέτοια ελευθερία, που προέρχεται από τόσες

«χειραφετήσεις», παρά παράδοση στα ένστιχτα και τα πάθη, για να ξεγελάσει κανείς την αγωνία; Ίσως ο χωρισμός του «ευ είναι» από το «αεί είναι», ίσως η περιπλάνηση μιας κενής ελευθερίας ν' ανακαλούν μέσα μας την αληθινή συνείδηση της μοίρας μας.

Η Δύση θέτει την ανθρωπότητα μπροστά στα έσχατα προβλήματα. Ο άνθρωπος, σήμερα, γίνεται όλος ένα πρόβλημα.

**Μετάφραση: Πάνος Λιαλιάτσης.
Από περιοδικό «ΕΠΟΠΤΕΙΑ», τεύχος 46 / 1980.**

Πηγή : <https://antifono.gr>